

IVAN IVLAMPIE

Lect. dr.

Facultatea de Istorie și Filosofie

Catedra de Filozofie

Universitatea „Dunărea de Jos” Galați

CĂLĂTORIE SPRE MUNTELE MOIRA

Moto: „Nu-l pot înțelege pe Avraam, pot numai să mă minunez de el” (S.K.)

Cărțile mari ale culturii, care au trecut proba timpului pe potrivă acestei virtuți, redau de cele mai multe ori câte o călătorie inițiată sau aventuroasă devenită, iată, în cel mai înalt grad, exemplară pentru întreaga experiență spirituală a umanității. De la călătoria lui Moise prin deșert și până la Drumul Damascului, de la peripeziile lui Odiseu și până la fatalele peripezii în deșertul polar al lui Robert F. Scott, putem identifica întâmplări nu mai puțin spectaculoase, care să ne copleșească prin complexitatea interpretativă a gesturilor ritualice ori a sacrificiilor simbolice.

Călătoria spre muntele Moria, ca exegeză a lui Johannes de Silentio (unul dintre cele zece pseudonime ale filosofului danez Søren Kierkegaard – 1813/1855) la episodul biblic al jertfirii lui Isaac, poate fi întâlnită în lucrarea **Frică și cutremurare**.¹

Isaac adus spre jertfă de tatăl său Avraam este nucleul cărții lui Johannes de Silentio. Niciodată acest eveniment miraculos n-a încetat să tulbure spiritele și sentimentele umane. O exegeză pozitivistă, născută din retorta iluminismului, cu înclinații spre o înțelegere critică și realistă a evenimentului, ne este prezentată de Zenon Kosidowski în *Povestiri Biblice*.

Episodul pe care dorim să-l înțelegem ascunde, potrivit autorului polonez, o situație istorică reală: „Povestirile despre patriarhi au toate însușirile proprii basmelor populare și ilustrează mentalitatea vechilor generații de evrei”. Cercul explicativ al autorului marxist este simplu. Triburile primitive și nomade ale evreilor reacționează față de obiceiul civilizației superioare a cananienilor de a jertfi Zeilor ființe umane. În felul acesta, evreii își consolidează o tradiție religioasă proprie, iar „obiceiul barbar suferă aici o amplificare, devenind simbolul unei gândiri religioase profunde”.

Că în ordinea istorică a manifestărilor aparente ale vieții, lucrurile se puteau consuma astfel, este ușor și rațional de reprezentat, cu atât mai profitabil, cu cât miraculosul dobânda girul confortabil al credibilității și al unei noi credulități primitive (de ordin proletar). Dar despre ce simbol profund al gândirii religioase era vorba în acest context, o gândire pozitivistă, chiar critic-marxistă, nu avea înălțimea și nici substanța hermeneutică de a-l identifica.

În cartea sa, Kierkegaard e conștient de faptul că o înțelegere „materialistă” a unui asemenea gest miraculos e oricând posibilă. Dar, el pătrunde dincolo de ceea ce încearcă să

¹ Søren Kierkegaard, *Frică și cutremurare*, Editura Antaios, Oradea

obține spiritele mărginite la o simplă explicație cauzală.

Astfel, banalul proverb „doar cine muncește își capătă pâinea” poate fi un punct de plecare pentru revelarea a două lumi: „lumea exterioară” (materială) și „lumea spiritului”. În ordinea materială zace legea imperfecțiunii, deoarece aici și cel care nu muncește își capătă pâinea, iar „cel care doarme mai îmbelșugat este dăruit ca cel ce muncește”. Pentru Kosidowski, și pentru premergătorul acestuia, Hegel – împotriva căruia Kierkegaard s-a manifestat mereu polemic – călătoria la Moria ar fi fost una în care își face loc, în chip glorios, legea perfecțiunii, adică este o călătorie la capătul căreia va fi clară victoria principiului că „numai cine muncește își capătă pâinea”, deci o călătorie odiseică triumfală, în care spiritul absolut conciliază toate imperfecțiunile naturii și ale istoriei sale.

Experiența personală și paradoxală a tragicului filosof danez îi permite să adere la o „lume a spiritului” total potrivnică idealismului hegelian sau vulgarei răstălmăcirii marxiste: „În lumea spiritului, este altfel. Aici domnește eterna ordine dumnezeiască, aici nu plouă atât pe cel drept, cât și pe cel nedrept, aici soarele nu strălucește atât deasupra Binelui, cât și deasupra Răului, aici e valabil că doar cel ce muncește își primește pâinea, doar acela care a fost în strâmtoare își găsește liniștea, doar acela care a ieșit din infern și-a mântuit iubita, doar acela care a ridicat cuțitul l-a recăpătat pe Isaac” (p. 35).

Astfel, pe Avraam îl putem judeca într-o ordine dublă, fie ca pe un criminal, deoarece, din perspectivă etică, a dorit să-l ucidă pe Isaac, fie ca pe un credincios, deoarece din perspectivă religioasă, a vrut să-l jertfească pe Isaac. Autorii de tragedii nu pierd din vedere această dilemă, dar ei o trec prin filtrul esteticului. Kierkegaard urmărește să desprindă semnificația religioasă a călătoriei spre muntele Moria, ajutându-se de înțelegerea altor gesturi tragice – etice sau estetice – pentru ca, în

final, să ne atragă atenția asupra a ceea ce am ales ca moto.

Agamemnon și alții ca el, care și-au jertfit copiii sau și-au jertfit părinții, sunt eroi tragici, deoarece fapta lor era mediată fie de un fatum, fie de salvarea unui popor, a unei rațiuni de stat sau chiar de potolirea mâniei vreunui zeu. Pe când, în drumul său spre Moria, între fapta sa și porunca lui Dumnezeu („Ia pe fiul tău, pe Isaac, pe singurul tău fiu, pe care-l iubești, și du-te în pământul Moria și adu-l acolo ardere de tot pe un munte, pe care ți-l voi arăta Eu”), Avraam nu poate ilustra, lipsind mijlocirea, decât situația absurdă în care se află. Dacă Agamemnon – și, în general, cei care trăiesc tragicul – rămâne înăuntrul eticului, exprimând situații valabile și oricând demne de repetat, jertfind, deci, în numele unui ideal general ceea ce îi este mai drag, faptă în virtutea căreia dobândește statutul de erou, Avraam rămâne de unul singur, „orfan de general, mergând singur pe drum, fără a întâlni nici un călător” (p. 78); el rămâne într-o interioritate care „exteriorului îi este incomensurabilă”.

Filosoful danez săvârșește, astfel, o remarcabilă distincție între Eroul tragic și Cavalerul (Părintele) Credinței: „...eroului tragic îi e propriu că el își concentrează eticul, este plasat deasupra lui teleologic într-un anumit moment; dar, el are, în această privință, adăpost în generalitate. Cavalerul Credinței este doar unul și este doar singur, și în asta constă grozăvia” (p. 80). Distincțiile lui Kierkegaard sunt focalizate spre revelarea existențialității, în cadrul căreia autenticul aparține subiectivității și nu unui real care se degajă imediat din comunicarea lingvistică ce permite înțelegerea generală dintre oameni. Avraam nu poate fi înțeles. Oricine și-l închipuie, sau se închipuie văzându-l urcând spre munte, nu-l poate califica decât ca un nebun, sau ca un criminal nebun, care nu face altceva decât să suspende eticul.

Mintea umană, recurgând la generalizări simplificatoare, poate găsi o justificare acestui nebun, prin argumentul că

el a creat premisele unei instituții morale, acel „să nu ucizi” sinait. Oricine îl poate aprecia *a posteriori* că a acționat moral, mergând pe drumul său singuratic, „aparent” ca un criminal, când, prin faptul că jertfirea a fost ratată, el este prevestitorul faptei lui Moise. Pe Kierkegaard, nu această vulgară interpretare istorică a drumului spre muntele Moria îl captivează, scopul acțiunii lui Avraam nu poate fi explicat prin nici unul din mijloacele care ar sta la îndemâna înțelegerii noastre; totul e mijlocit de credință, iar să crezi, ucigându-ți unicul fiu iubit, e absurd și nicidecum de înțeles. Nici că Avraam pre-vestește jertfa unicului Fiu al lui Dumnezeu nu o să întâlnim la Kierkegaard. Dar, dacă ar fi să vorbească despre Avraam, „în primul rând – zice el – aș înfățișa suferința punerii la încercare. În acest scop, aș absorbi ca o lipitoare toată angoasa, chinul și tortura din jalea unui tată, pentru a putea să descriu ce a suportat

Avraam în timp ce, totuși, credea. Mi-aș aminti că trei zile și o bună parte din a patra, a durat călătoria, da, aceste trei zile și jumătate a trebuit să fie mai lungi decât cele două milenii care mă despart de Avraam” (p. 57). Nu a ajuns să vorbească în mod direct despre așa ceva, dar, cred că gândul neexprimat al filosofului danez este că, în drumul spre muntele Moria, noi nu trebuie să citim mai întâi suferința unui tată frământat de jertfa ce va să vină, ci, mai curând, trebuie să citim suferința veșnică pe care Dumnezeu-Tatăl și-a asumat-o dinaintea facerii și a desfacerii lumii, jertfindu-și unicul său Fiu iubit tocmai din iubire pentru mântuirea lumii acesteia. Drumul spre Moria este cel puțin un simbol al faptului că, pentru lumea aceasta, suferința este a Sfintei Treimi și nu doar a Fiului. De aceea, mântuirea stă sub această complexă ordine dumnezeiască, în care întreaga suferință s-a dedicat zămislirii unice a vieții tale.